

ВИСШЕТО ОБРАЗОВАНИЕ ВЪВ ВРЕМЕТО НА ФАЛШИВИТЕ НОВИНИ

Гергина Бориславова Жаблянова, Мирияна Пламенова Павлова,
Кристина Стойкова Босакова, Белла Иванова Тетевенска
Университет по библиотекознание и информационни технологии, София

HIGHER EDUCATION IN THE TIME OF FAKE NEWS

Gergina Zhablyanova, Miriana Pavlova, Kristina Bosakova, Bella Tetevenska
University of Library Studies and Information Technologies, Sofia

** Авторите изказват благодарност към научен проект „Модел за формиране и развитие на умения и компетенции при използването на информационни ресурси, основан на науката за информирането (informing science)“, за цялостното финансиране на настоящата работа.*

Abstract: In the modern globalizing world, the subject of education, training and lifelong learning is particularly relevant and often discussed, along with the theme of the formation of a new information culture, a society based on knowledge, accessibility, transparency and security of information. Media as a main mechanism and essential tool for informing, communication, information exchange, generating ideas, connecting, and even creating friendships is placed on central position in this new system. The widespread introduction of electronic media as a means of informing led to a negative trend – their use as a means of manipulation or the generation of so-called fake news, which in turn poses a number of challenges to education as a whole and, in particular, to the higher education. University students are required to develop skills and competences in order to protect themselves as individuals and as specialists from both: the influence of the social engineering techniques and the impact of manipulated information (fake content), as well as to provide them with a useful tool set to focus on the right approach to recognizing, assessing and choosing the electronic sources of information and define the information eligibility. The right choice of electronic sources of information, especially when referring to lecture courses, of university students, is an important part in the learning process. Understanding the student's point of view on how to search for information sources or which information sources can be defined as credible is a quite important part of this study as well.

Keywords: fake news, students, information, higher education

Въведение

Технологиите през последното години революционизираха образованието, като наложиха широкото използване на възможностите на социалните мрежи и мобилните устройства. Използването на тези технологии създаде нова рамка и визия както за обучението като процес, така също и за необходимата информационна компетентност и умения за подбор и анализ на информационните източници и ресурси. Широкото навлизане на електронните медии като средство за информиране, доведе и до една негативна тенденция – използването им като средство за манипулация. Тази тенденция се обуславя именно от нивото на информационна компетентност и предполага многоаспектните и задълбочени изследвания по темата през последните години, насочени към създаването на набор от технологии за обучение и социални практики, които могат да бъдат представени и разпространени в нови форми. Първоначалният анализ на публикациите показва, че от съществено значение е продължаването и надграждането на изследванията в предметната област на науката за информирането (Informing Science) с цел разработването на методи и техники за усъвършенстване на процеса на информиране, съответстващи на информационната среда.

Предизвикателства пред висшето образование във времето на фалшивите новите

С настъпването на информационната ера, коренно се промениха процесите в различни обществени сфери, включително и в образованието. Една от основните цели на университетите е да подготвят високо

квалифицирани специалисти в съответната област, които да бъдат компетентни, отговорни, способни да работят ефективно и мотивирано и да са готови за постоянен професионален растеж.

Съществуват редица предизвикателства и проблеми пред постигането на тази цел за съвременното висше образование. Сред традиционните такива са:¹

- Системното намаляване броя на младежите, завършващи средно образование, които кандидатстват в българските висши училища.
- Демографска криза – застаряващо население, ниска раждаемост
- Наличие на социални проблеми, които не позволяват на някои групи да продължат образованието си
- Изоставане на методите на преподаване, демотивация на младите преподаватели и изследователи, застаряване на академичния състав
- Неактуални учебни програми.

Тук като предизвикателство възниква и въпросът за начина на търсене и използване на информационни източници от страна на обучаемите в университетите. Тук става въпрос от една страна за употребата им в две направления. На първо място употребата им в научен аспект – за създаване на дипломни работи, курсови задачи и цялостната подготовка по дисциплините. Другото направление е начините и източниците на информация, които младите хора използват, за да се информират за случващото се в обкръжаващия ги свят. Именно тук те попадат в така наречения „информационен потоп“, чрез който често биват заливани от невярна, неточна и с подвеждащо съдържание информация.

Предпоставки за реализацията на отделните индивиди като личности, специалисти и представители на отделни обществени групи, както и за тяхното поведение и възприятия, са формирането на идентичността, ценностната система у съответния човек, отчитайки характерните за всяко общество морални и етични норми, играят, т.е. т.нар. бекграунд, манталитетът, семейната среда, домашно възпитание, средата, в която индивидът се формира, съществува и се развива: образованието, кариерното развитие, работната среда, социалното положение, етническа идентичност, религия, политическата, социалната и др. принадлежности, желаният образ, който личността цели да създаде и наложи пред близките си и в общество, както и познаването на историята традициите и културните особености на съответната нация.

Необходима е преоценка на занятията и практическото обучение, които да отговарят на съвременните предизвикателства, пред които обучаемите и преподавателите са изправени. Тук идва и необходимостта от обучение по формиране на информационна компетентност. Формирането на информационната компетентност безспорно е свързано с компютризицията на образованието. Разбира се като процес на предоставяне на методология и практика на оптималното използване на новите информационни технологии. Информационната компетентност най-общо се дефинира като: „Знанията, уменията и грамотността да се избира най-добрата налична информация и възползваме от знанията и опита на другите“².

Създаването на тези компетенции трябва да бъде непрекъснат процес, тъй като системата на висшето образование е в състояние на непрекъснато модернизиране и осъвременяване. Освен това трябва да се промени съдържанието на обучението, така че да се предостави на бъдещия специалист, независимо в кое направление, не само общи и професионални познания, но и достатъчно ниво на информационна компетентност, а оттам и на информационната култура. Концепцията за информационната култура включва:

- разбиране същността на информационните процеси;
- умение да се търси и избира информация, която е необходима за решаване на задачата, пред която е изправен студентът;
- способността да се прецени точността, истинността, обективността на информация;
- способността да анализира и представя информацията в различни форми – курсови работи, есета, дипломни работи;
- способността да се прилага информацията, получена за вземане на решения.

Динамичното развитие на обществата, техниките и технологиите налага както на индивидите от различните социални групи, така и на обществата да са в крак с най-новите разбирания, тенденции и влияния, за да могат да формират адекватно отношение към промяната. Често, представите у младите хора се формират на база на социалните медии. Ето защо е от изключителна важност да се придобият редица компетенции и умения, които да изградят една хармонична, мислеща и информационно грамотна личност.

Сред основните характерните черти на информационно грамотната личност е осъзнаването за необходимостта от използване на подходяща информация. Освен това трябва да се формира способност за

критично оценяване на информацията, като е важно да се различават достоверните факти от личните и пристрастни мнения. Съвременният човек и най-вече обучаващият се трябва ясно да осъзнава значението на информацията за развитието на демократично общество и нейното сила при оформянето на възгледи и мнения по актуални теми.

При формирането на информационна култура университетите трябва да следват и постигат няколко цели:

- подготовка на студентите във всяка една форма на обучение за професионалната й дейност в силно развита информационна среда;
- формиране на готовност за вземане на информирани решения, които са на базата на придобити знания;
- развитие на умения за ефективно използване на възможностите на информационната среда и защита от нейните негативни въздействия, в това число и от манипулиране и използване на информацията за дезинформиране на целевата група – студентите.

Според скорошно проучване на Станфордския университет проведено сред средни и висши училища, повечето тийнейджъри не могат да определят коя новина е фалшива и коя не³. Подобно изследване бе проведено сред студенти от различни специалности в УниБИТ по проект „Модела за формиране и развитие на умения и компетенции при използването на информационни ресурси, основан на науката за информирането (informing science)“, финансиран от Фонд научни изследвания. Изследването е базирано на провеждането на анкетно проучване за определяне компетенциите у студентите за откриване на фалшиви новини и фалшиво съдържание. Резултатите от проучването показват, че голяма част от студентите са способни да оценят релевантността на даден информационен източник, но голям е и процентът на тези които се нуждаят от допълнително обучение за придобиване на умения и компетенции за работа с информационни източници и тяхното правилно оценяване.

Курсове и обучение

Поради нарастването ролята на електронните медии при търсенето от страна на студенти на информационни ресурси, необходими за тяхното обучение, те попадат в т.нар. „информационен потоп“, в който уменията и компетенциите за подбор на релевантни източници са от изключително значение. Приложението на Модела за формиране и развитие на умения и компетенции при използването на информационни ресурси, основан на науката за информирането (informing science), финансиран от Фонд научни изследвания към Министерство на образованието и науката на Р България, ще доведе до повишаване и развитие на информационните компетентност и умения на представителите от целевите групи – студенти при работа с информационни ресурси и правилното разпознаване на подходящите за техните нужди. Проектът предлага иновативни подходи за усъвършенстване на информационната грамотност и аналитични умения за избор на релевантни информационни ресурси.

Факт, който е извън всякакъв спор, е че младите хора днес трябва да имат много повече от просто теоретични знания в дадена област – те трябва да могат да се справят с живота, да намерят решения на проблемите си, да бъдат активни млади хора, да имат възможност за развитие на т.нар. „меки умения“ [1]. В тази динамична и взискателна среда на съвременния забързан живот всички очи са поставени върху връзката между добрите теоретични знания и практическите умения, придобити по време на целия образователен процес. Поради тази причина в образователната политика на Университета по библиотекознание и информационни технологии (УниБИТ) има постоянна тенденция към увеличаване на практическото обучение в реална работна среда като основен елемент от образователния процес. Амбицията е да бъдат въведени

- подготовка на студентите във всяка една форма на обучение за професионална дейност в силно развита информационна среда;
- формиране на готовност за вземане на информирани решения, които са на базата на придобити знания;
- развитие на умения за ефективно използване на възможностите на информационната среда и защита от нейните негативни въздействия, в това число и от манипулиране и използване на информацията за дезинформиране на целевата група – студентите.

Тези цели са залегнали и като основа на целите и задачите на членовете на екипа по проект „Модел за формиране и развитие на умения и компетенции при използването на информационни ресурси, основан на науката за информирането (informing science)“. Чрез повторно провеждане на анкетно проучване,

зложено в целите на проекта, което има за цел да провери уменията и компетенциите на студентите за откриване на фалшиво съдържание и правилното определяне на релевантните информационни ресурси, ще се провери дали разработеният модел е успешно априориран в университетската информационна среда на УниБИТ.

Заклучение

В заключение можем да обобщим, че интернет има огромен потенциал за подобряване на качеството на образованието, на пример улеснение на търсенето – предоставя голям набор от различни търсещи програми, скъсява времето за достъп до информация, улеснява комуникацията и обмяната на идеи. Но от друга страна крие и редица предизвикателства пред студентите, те могат да попадат в т.нар. „информационен потоп“, в който уменията и компетенциите за подбор на релевантни източници са от изключително значение. Навлизането на нови влияния и достъпността на информацията онлайн действително стимулира потока от знания и ноу-хау и възникването на нови идеи. Въпреки това, би било редно при обучението на студенти да се наблегне върху правилната преценка и отсяване на информация.

References:

1. S. Dentchev, I. Peteva, G. Zhablyanova, K. Bosakova, Innovative Model For Practical Training Of Students In A Real Working Environment, EDULEARN17 Proceedings, 9th International Conference on Education and New Learning Technologies, ISBN: 978-84-697-3777-4, P: 9006-9013, 2017.

(Endnotes)

1. Стратегия за развитие на висшето образование в България, <http://www.strategy.bg/StrategicDocuments/View.aspx?Id=962>
2. Defining Information Competence, <https://iiciis.org/international/2017/12/20/defining-information-competence/>
3. The wall street journal, Most Students Don't Know When News Is Fake, Stanford Study Finds, <https://www.wsj.com/articles/most-students-dont-know-when-news-is-fake-stanford-study-finds-1479752576>